

MARINA BALAŽEV

Zavod za kulturu vojvodanskih Hrvata
Harambašićeva 14, RS-24 000 Subotica
marina007@gmail.com

OPIS BEREŠKOGA GOVORA

Nakon kratkoga prikaza geografskoga položaja mjesta Berega (Vojvodina), u ovome se radu na osnovi vlastitoga terenskoga istraživanja i dostupne literature, iznose fonološka, morfološka, sintaktička i leksička obilježja staroštokavskoga ikavskog hrvatskog govora koji pripada slavonskom dijalektu.

1. Geografski položaj i kratka povijest mjesta

Bački Breg ili Bereg, kako ga nazivaju mještani, mjesto je u Vojvodini (Srbiji) na krajnjem sjeverozapadu općine Sombor. Smješten je u kutu između dviju državnih granica, mađarske i hrvatske. S mađarske je strane prvo susjedno selo Santovo (Hercegszanto) koje je u drugoj polovici 19. stoljeća bilo većinsko hrvatsko, da bi nakon pojačanog naseljavanja Mađara krajem 20. stoljeća Hrvata u selu ostalo manje od 50 posto.¹ Niz Dunav prvo je susjedno selo Berega Kolut, nekad davno također šokačko, pa "švapsko", a nakon Drugoga svjetskog rata naseljeno je iseljenicima s područja Like i Gorskoga kotara, dijelom katoličke a većinom pravoslavne vjeroispovijesti. S hrvatske strane prvo je naselje uz granicu Batina s većinskim šokačkim življem.

Bereg se prvi put spominje 1319. godine, i to kao pustara s tek nekoliko stanovnika. Popis stanovništva Bačke županije iz 1699. godine otkriva Bereg kao naselje s 11 posjednika (tj. oporezovanih obitelji), koje pripada Bajskom kotaru. Petnaest godina kasnije, iz popisa 1714. godine, saznajemo kako je u naselju bilo dvanaest zadružnih obitelji s knezom na čelu i svi su bili, kako navodi Sekulić, Hrvati.²

I prije turskog osvajanja selo je bilo župa, a zapisi o tome datiraju iz 1503., 1694. te iz 1733. kada je u Kaloči odlučeno da se u Beregu sagradi nova crkva.

¹ Usp. Gorjanac 2004: 8.

² Usp. Sekulić 1990: 109.

Prva je škola otvorena 1752. godine, a učenici su, iako poučavani mađarskom jeziku, sve predmete slušali na hrvatskom sve do 1890. godine. Hrvatske čitanke Ivana Mihalovića upotrebljavale su se sve do 1918³. godine, a krajem Prvoga svjetskog rata jezik javnih službi, pa tako i škole, na ovome području postaje srpski.

Bereg je većim dijelom naseljavala hrvatska narodna skupina pod imenom Šokci o čijem porijeklu i doseljavanju na ova područja ima više teoretskih pretpostavki nego činjenica.

Novije je doba donijelo znatne izmjene nacionalne slike stanovništva te prema posljednjem popisu iz 2002. godine Bereg broji 1388 žitelja, od toga Hrvata 738, Srba 344, Jugoslavena 67, Mađara 34, Bunjevaca 4, te neznatan broj drugih nacionalnosti.⁴

“Šokački” se govor čuje većinom u starijega življa dok mlađe generacije uvelike govore standardnim jezikom države u kojoj žive – srpskim. Te su promjene najočitije u riječima u kojima je *i* odraz staroslavenskoga *jata*, pa se umjesto: *mliko*, *lipo/lipo*, *dida* kod mladih sve češće čuje: *mléko*, *lépo*, *děda*, dok se “šokački” još može čuti u riječima koje se oblikom razlikuju od standarda (npr. *krûv* – koji u standardu srpskog jezika glasi *hlèb*).

Tema je ovoga rada istražiti govor Hrvata, Šokaca, koji po svojim osobinama pripada štokavskom narječju, slavonskom dijalektu. Stoga su i ispitanici s kojima sam surađivala samo oni žitelji Berega koji se tim govorom služe i koji su u tom govoru rođeni i odrasli.⁵

2. Opis bereškoga govora

Govor Šokaca iz Berega govor je štokavskoga narječja, ikavskog refleksa *jata* te stare akcentuacije i dijelom očuvane stare sklonidbe. Pripada grupi govora slavonskoga dijalekta koji se u zapadnom dijelu Bačke prostire u osam naselja (Santovo, Bereg, Bački Monoštor, Sonta, Bač, Vajska, Bođani i Plavna). S obzirom na geografski smještaj i neke jezične osobine, Sekereš ovo područje dijeli na tri dijela: sjeverno, srednje i južno.⁶ Dok su južni (Bač, Vajska, Bođani, Plavna), a dijelom i srednji dio (Sonta) zapadnobačkih govora uglavnom preuzeli novoštokavsku akcentuaciju. Danas se u sjevernim govorima (Bereg,

³ Usp. Sekulić 1990: 110.

⁴ Podaci Statističkoga zavoda u Somboru.

⁵ Zahvaljujem ispitanicima: Đuli Balažev Brašinoj (rod. Dekić), Evi Petrešev Seninoj (rod. Ilić), Evi Mrvičin (rod. Balažev), Đuli Ivošev Kobeščakovoj, Đuli Gorjanac Skeljčevoj (rod. Matin), Marinu Balažev Brašinom, Stipi Gorjancu Skeljčevom, te Janji Gubici (rod. Kolar) i Anici Vranjić (rod. Ižipac) na zapisima koje su mi ustupile.

⁶ Usp. Sekereš 1980: 136.

Santovo, Bački Monoštor) staroštokavska akcentuacija još čuva kod starijih govornika, a u vrijeme Sekereševa bilježenja, vjerujem, i kod mlađih. Kako su po svojim osobinama sjeverni zapadnobački govori najbliži južnobaranjskim govorima, Sekereš ih svrstava u baranjsko-bački poddijalekt.

3. Fonologija

3.1. Prozodija

Prozodijski se sustav bereškog idioma, kao i onaj hrvatskoga standardnog jezika, temelji na: silini, tonu i trajanju. Za razliku od standarda ovdje bilježimo tri stara naglaska: dugosilazni (\sim), kratkosilazni (˘), novi (metatonijski) akut (\sim) i dva nova: dugouzlazni (˘), kratkouzlazni (˘). Do pojave kratkouzlaznog naglaska, na penultimi se, umjesto starijega na ultimi, ostvarivao visokouzlazni (˘) (*čelo, dužina*)⁷. Danas se i u tim pozicijama sve češće čuje kratkouzlazni.

3.1.1. Novi (metatonijski) akut (\sim)

Čuje se u svim slogovima riječi.

U prvom slogu: *dīte, mlīko, vīnac, zīdam, grādim, stāri*, 1. 'djed s očeve strane' 2. prid. 'star', *rītki* 1. 'rijetki' 2. 'redci', *tīsni* 'tjesni', *rānim, dūbi, trāžu*, ali je u mnogim riječima zamijenjen dugosilaznim.

U srednjem slogu: *bosānski, sačūvam, udāvi se, zdravīji, čistīja, zavīši, ženskāroš/ženskāroš, bilīji, mudrīji*.

U zadnjem slogu: *debēl* 'debeo', *donēt* 'donijeti', *jednē, berēš, vodôm/vodôm, gospodīn, ozēpst*.

Osjetna je tendencija zamjene metatonijskoga akuta dugosilaznim naglasakom, i to u sve tri pozicije. Tako se, trenutno, u nekim riječima čuje samo novi akut, u drugim se, ovisno o govorniku (pa čak i kod jednog te istog govornika), smjenjuju novi akut i dugosilazni naglasak, dok su neke riječi u potpunosti izgubile novi akut te se u njima čuje samo dugosilazni naglasak, kao npr. *krāl, žīr*.

3.1.2. Dugosilazni naglasak (\sim)

Može se javiti u svakom slogu riječi.

U prvom slogu: *jēž, bōg, frātar, sīr, krāl, kōn, ānžel, prāse, gnōj, rīč, kēr*.

U srednjem slogu: *navišćīvane, dopušćīvat, otārci, ognīšće, opānci*.

U zadnjem slogu: *lažōv, kabōv, koji, onāj, nogôm, šarāf, čobān, petnājst, letū*
3. 1. mn. gl. letjeti, *naglavcē* 'naglavačke', *bostān, kazān*.

⁷ Usp. Sekereš 1980: 139.

Dugosilazni se naglasak u zadnjem slogu javlja i u primjerima *nogôm, izâc, otîc, trčî, karanfîl*, koje Sekereš bilježi s kratkouzlaznim naglaskom u prvom slogu te dužinom u slogu iza: *nògôm, izâc, òtîc, trčî, karànfîl*⁸.

3.1.3. Kratkosilazni naglasak (˘)

Ostvaruje se samo u prvom, odnosno u srednjim slogovima.

U prvom slogu: *brîska* ‘breskva’, *dàda* ‘otac’, ‘tata’, *dîda, dîd, jâgñe, mîsto, mîsec, pâzuvo* ‘pazuho’, *pôčo* ‘poceo’, *rêpa*.

U ovoj skupini Sekereš navodi i nekoliko primjera očito krivo zabilježenih: *sèstrom, çîlim, u očîma, vodènica, ùnuci*, jer čak i danas oni glase: *sestrôm, çelîm, u očîma, vodenîca, unûci* (samo kod mlađih govornika: *ùnuci*). Kod posljednje riječi u pitanju je N mn. imenice *unuk*, a nikako D jd. imenice *unuka* jer on u bereškom govoru glasi *ùnuke*.

U srednjem slogu: *poklôpcem, nedîla, čekîcem, rukâma, Matîja, çuprîja, koštîca, lubenîca, ostâvit, poprâvit, kupûje, gvozdèni*.

3.1.4. Kratkouzlazni naglasak (˘)

Čuje se u prvom i srednjem slogu riječi i to u mlađih govornika. U starijih se govornika u navedenim primjerima ostvaruje visokouzlazni naglasak.

U prvom slogu: *mòlit, mòmka, prèža, milošća, vòlit, mòlit, sòlit*.

U srednjem slogu: *dopûšcat(i), daščîca* (uz oblik *dàščica*), *popûšcat, uklònit, naslònit, učînit* 1. ‘učiniti’ 2. ‘uštaviti’ (danas taj glagol u prvom značenju ima oblik: *učîni*).

Sekereš donosi i primjere: *krvlôm, vršñâk, u nòci, Hrvât, pòsô, kòtô, crvîc, sèstrîn, jedânâjst, umrît, srbî, šâpnit, trčî, karanfîl*⁹. Moje istraživanje ne može potvrditi kratkouzlazni naglasak u navedenim primjerima nego: *krvlôm, vršñâk, u nòci* (eventualno: *u nòci*), *Hrvât, posôv, kotôv, crvîc, sestrîn/sèstrin* (mlađi govornici), *jedanâjst, umrît, srbî* ‘svrbi’, *šâpnit* ‘šapnuti’, *karanfîl*. Primjeri bez dočelnog *v:* *pòsô, kòtô* vjerojatno su, također, pogreška jer i sam Sekereš dvije stranice prije bilježi: *posôv, kotôv, kabôv*.¹⁰

3.1.5. Dugouzlazni naglasak (˘)

Javlja se u prvim i u srednjim slogovima riječi.

U prvom slogu: *zátîlak, Béreškiña, krénila, línčina, kúpila* (gl. prid. radni gl. *kúpiti*), *kléčala*.

U srednjem slogu: *privrñila, podîlila/podîlila* ‘podijelila’, *namínila* ‘namije-

⁸ Usp. Sekereš 1980: 141.

⁹ Usp. Sekereš 1980: 143.

¹⁰ Usp. Sekereš 1980: 141.

nila', *pušćivat*, *zapovídat*, *pućáda* 'dugmad', *miséci* 'mjeseci'.

3.1.6. Visokouzlazni (¹) naglasak

Čuje se u prvom i u srednjem slogu riječi. Fonološki je istovjetan kratkouzlaznome, a u izgovoru se glas penje sporije i traje malo dulje nego u izgovoru kratkouzlaznoga. Češće se čuje u starijih govornika.

U prvom slogu: *mùva*, *dòlat*, *dàska*, *bùbrig*, *sélo*, *štène*.

U srednjem slogu: *izmòlit*, *posòlit*, *priglédát*, *dužina*.

3.1.7. Prednaglasna dužina

Nema primjera prednaglasne dužine.

3.1.8. Zanaganasna dužina

Javlja se samo iza dugouzlaznoga naglaska.

Evo nekoliko primjera: *iménā* (G mn.), *zvízdā* (G mn.), *miséci* (G mn.), *medvidóvā* (G mn.), *košarévā* (G mn.), *komatóvā* (G mn.), *viúču*, *múdār*.

3.1.9. Duljenje ispred sonanta

Primjeri: *magârci*, *temêl*, *krpêl*, *stâr*, *dîm*, *sîr*, *kôń*, *nôj*, *ječâm*, *kabôv*, *negôv*, *bibêr*, *debêl*, *ledên*, *múdār vážân*, *dvánâjst*, *nóžëm*.

3.1.10. Naglasak na proklitici

Sekereš navodi¹¹ kako se u Bačkoj akcenat vrlo rijetko pomiče na proklitiku, no što se tiče bereškog idioma, postoji znatan broj primjera i to preskakanja naglaska na proklitiku: *nà glavu*, *ù ruku*, *ù glavu*, *ù kočak/u kôčak*, *ù blato/u blâto*, *ù poľe*, *ù vodu/u vòdu*, *nà ruku*, *dò noći*, *nà zimu*, *ù jesen*, *ù zimu*, *ò zemľu*, *pò nebu*, iako je i znatan broj primjera u kojima naglasak ne prelazi: *na mène*, *š ñim*, *kod nâs*, *za vâs*, *u rûki*, *kod têbe*, *za mène*, *pod bãrom* (*bâra* – područje oko sela), *u kùće* 'u kući', *za ñim*, *pri sêbe* 'pri sebi', *na sêbe* 'na sebe/na sebi', *po livada* 'po livadama', *u gòdine*, *na pàmeti*, *na kàmenu*, *na ñive*, *po sêla*.

3.2. Vokalizam

U Bereškom govoru refleks jata uglavnom je *i*, pa tako imamo primjere: *srída/srîda*, *mlîko*, *mîsto*, *dîte*, *nedîľa*, *ñim*, *slîp*, *slîpac*, *dîlit(i)*, *diòba*, *vínac/vînac*, *vinčâne*, *vîra*, *snîg*, *pîvat(i)*, *pîsma*, *lîk* 'lijek', *dîda*, *žlîb*, *rîč*, *jíditi se* 'nervirati se', 'brinuti se', itd.

Pišući o ikavskim govorima u Slavoniji, Ivšić navodi i nekoliko stalnih ekavizama od kojih sam neke potvrdila i u bereškom govoru: *čòvek*, *kolèba*,

¹¹ Usp. Sekereš 1980: 151.

kòren, donēt, obēcat, kùlen, odnēt/odnēt, lémat, némat. Osim navedenih nalazim i riječi: *rēpa, béda, vèverica, nēdra, gusēnica, stēnica, zēnica, mrēža* za koje nisam našla ikavsku varijantu. Za riječ ‘vreteno’ nalazim primjer *vrtēno* dok se ‘jastreb’ zvao *kóba/kóbac*, a ‘odelo’ *rùvo*.

Neke od riječi koje su se ranije izgovarale s ikavskim refleksom jata su: *sīver, rīka, Nīmac, ličnik, likâr, ozlīdit/ozlīdit, rīšit, vižbat, stīna, vīst, vriča*, dok danas glase *sēver, réka, Némac, dōktor* itd.

Izgovor vokala *a, o, u, e, i* slaže se s izgovorom u standardnom jeziku. Napominjem da se vokal *e* pod kratkim naglaskom izgovara otvoreno: *cvēter* ‘džemper’, *bēčka* ‘bure zapremine 50 litara’, *kolēba* ‘koliba’ itd. Dalje u primjerima nisam posebno označavala otvoreno *e*. Kako Sekereš ne spominje otvoreniji izgovor glasa *e*, možemo pretpostaviti da je novijega datuma.

Pored pet navedenih samoglasnika treba spomenuti i samoglasno *r*: *ržav/ržāv* 1. ‘hrđav’ 2. *prenes*. ‘loš’, *črkva, krstopúćē* ‘raskrižje’. Prema rijetkim se sačuvanim primjerima čini da se u prošlosti ispred, odnosno iza samoglasnog *r* umetao vokal *te* je *r* gubilo samoglasničku ulogu: *Arvāti* ‘Hrvati’, *rēvati se* ‘hrvati se’.

Nađu li se dva vokala zajedno, hijat se uklanja tako da se samoglasnici stežu u dugo *o*, kao u slučaju skupa *ao*: *kòpo, kupòvo/kùpovo, pèko, rèko, išo, dō* ‘dao’, *čō* ‘čuo’, *prodikōnica, sōne* ‘sanjke’, *rastō* ‘razveo’ ili na način da se umeće *j* kao kod skupa *io*: *pījo, moļijo, vīdijo, zabilīžijo, prižívijo, razbījo*. Ovdje napominjem da se navedeni primjeri s umetnutim *j* mogu eventualno bilježiti i bez *j*, jer se taj glas čuje malo izražajnije nego li recimo što ga čujemo u primjerima: *bio, htio*, ali opet možda ne toliko izražajno da bi se bilježio u pisanju. Sekereš u spomenutima primjerima piše *j*.

Kada su u pitanju brojevi, skup se *ae* zamjenjuje s *aj*: *jedanājt, petnājt, sedamnājt*.

Pored navedenih primjera uklanjanja zijeva, postoje i primjeri u kojima dva vokala stoje zajedno: *dovèo, plèo, pomèo, zamèo*.

Infinitiv je uglavnom krnji: *rēc, mōc, dōc, prōc, mōlit, glēdat, sīdit, mīslit, cidit, stič, it* itd.

Među primjere gubljenja *i* možemo ubrojiti i: *vīdla ga je*.

Složenice u kojima izostaje samoglasnik *o* su: *prīksinoć, prīklane, prīskutra* (ali i: *prīkosutra*).

Razvijanje sekundarnih vokala nalazim u primjerima: *s ótōm ženōm, ta to je od otōg čoveka, s ótīm ga je udārijo*.

3.3. Konsonantizam

Kada su u pitanju suglasnički skupovi *šč* odnosno *št*, koji su se razvili prema praslavenskim skupovima **stj* i **skj*, Sekereš navodi kako je inicijalno *šč* većim dijelom zamijenjeno sa *št* pod utjecajem govora srpskoga stanovništva¹². No, bereški je govor još uvijek pretežno šćakavski unatoč postojećoj tendenciji zamjene *šč* sa *št*.

- *šč*: *bāšća*, *dopušćat(i)*, *daščica*/*dāščica*, *dopušćivat(i)*/*dopušćivati*, *fiščat(i)* ‘zviždati’, *fiščōka* ‘zviždaljka’, *gōdišće* (uz: *gōdište*), *hodočāšće*, *ispušćat(i)*, *ispāšćat(i)*, *izmiščat*, *izviščat(i)* ‘pokvariti se’ (odnosi se samo na jelo), *krščānin*, *krompirišće* ‘krumpirište’, *milošća* ‘dar’, *od milošće* ‘od dragosti’, *namišćat*, *napušćat(i)*, *nātašće*, *navišćivat(i)*, *navišćivāne*, *niščat(i)*, *oghnišće*/*oghnišće*, *oprāšćat*, *ōproščaj* 1. ‘rastanak’ 2. zabava povodom nečijeg odlaska, *ōproščēnē* ‘oprost’, *piščat(i)*, *plūščat(i)*, *pokrščāvat(i)*, *pūščat(i)*, *popušćat(i)*, *popušćivat(i)*, *primišćat(i)*, *prāščat(i)*, *prōšće* (ograda od pruća), *saōpšćito*, *smišćat(i)*, *spušćat(i)*, *ščāka*, *upušćat(i)* *se*, *vrīščat(i)*, *zāpuščan*.
- *št*: *āpošto*, *gūšter*, *klīšte* ‘klijesta’, *koštica*, *krštēne*, *mōšt*, *ōpština*, *oštija* 1. ‘hostija’, 2. ‘oblatna’, *poštēnē*, *prištūnit(i)* (pritisnuti prste vratima ili ladicom), *proštēnē* (etmol. okupljanje uz crkvenu proslavu), *vīštica*, *vōštīt(i)* ‘tući’, *voštāna*, *štāp*, *štēne*, *štēta*, *štīpat*, *štūcat se*, *štūka*, *igralište*, *klīzalište*, *zābavište* ‘vrtić’.

Praslavensko *dʹ* dalo je *ž*: *prēža*, *mezžāš*, ali se javljaju i primjeri: *gōsvoja*, *gōsvojica*, *Gospojina* (blagdan Velike Gospe).

Dobro se čuva *ž*: *žēp*, *žābe* ‘badava’, *ōžak* ‘dimnjak’, *Bāža*, *pēnžer*/*pēnžer* ‘prozor’ i razlikuje se od *ž*: *grōžže*, *gvōžže*, *řža*, *krāža*, *mlāža*, itd.

Također se jasno čuje i čuva razlika *č* i *ć*: *ōče* ‘oči’, *māčka*, *čobān*, *mūčiti*, *mōmčīt(i)* *se*, *čūpat*, *kučine*, *pāučina*, *ričat* ‘doručkovati’, *kučīn* (vrsta ribe), *vrūče*/*vrūče*, *kūća*, *bāca* (stariji brat) itd.

Inicijalni skup *čr*- zamijenjen je s *cr*:- *cřno*.

Suglasnici se *l* i *n* ispred *i* zamjenjuju s *l* i *n*: *vōlit*, *mōlit*, *sōlit*, *uklōnit*, *naslōnit*, *učīnit(i)* 1. ‘učiniti’ 2. ‘štaviti’, *zafālit*, *gūlit*, *sēlit*, *navālit* ‘navaliti’, *posōlit*, *žēlit*, *striļa* ‘strijela’, *izmōlit se*, *izdovōlit se*, ali u nekim primjerima i te zamjene izostaju: *bilit*, *silit* ‘prisiljavati’, *vēliki*/*veliki*, *mliko*, *prītīsmit*, *uštīnit* ‘uštīpnuti’.

Dočetno je *l* u nekim primjerima zamijenjeno s *o*: *plēo*, *sījo* ‘sjeo’, *bījo*, ali ima i primjera u kojima *l* ostaje: *ānžel* (ali *anžeòski*), *bīl* ‘bijel’, *sōl*, *kīsel*/*kisēl*, *pēpel*, *debēl*, *zrīl*, *dīl* ‘dio’, *mīl* ‘mio’, *vēsel*, *okrīgāl*, *gōl*, *vōl*.

¹² Usp. Sekereš 1980: 153.

Dočetni skup *al* nalazi se u rijetkim primjerima: *ástāl*, dok se u većini slučajeva takve imenice javljaju sa završetkom *ov*: *kabôv*, *kotôv*, *pítôv*.

Suglasnik *h*:

– izostaje: *râst* ‘hrast’, *řvat se* ‘hrvati se’, *Dôve* (blagdan Duhova), *grâ* ‘grah’, *grî* ‘grijež’, *tîjo* 1. ‘htio’ 2. ‘tiho’, *uvâtiti*, *vâtat*, *râna* ‘hrana’, *rên* ‘hren’, *ôma* ‘odmah’, *kôžu* ‘kožuh’, *tî* ‘tih’ (*Ôn je od otî tâki nevaļani*), *ilâda*, *strâ* ‘strah’,

– zamijenjen s *v*: *bûva*, *ûvo*, *sûv*, *mûva*, *krûv*, *Mûvač* ‘Mohač’, *pâzuv*, *sûvo*, *kûvat*, *mâčuva* ‘mačeha’, *rûvo* ‘ruho’,

– zamijenjen s *j*: *tîjo* ‘tiho’, *grîjâ* ‘grijeha’, *kîjati* ‘kihati’, *čôja* ‘čoha’ (još stariji oblik riječi bio je *čôva*, pridj. *čovâno*),

– izostaje i u pridjeva u genitivu množine (npr. ‘zelenih očiju’): *bez zelëni očiju*, *ovê godine nî bilo žúti jâbuka*, *îma i plâvî ôblaka/oblâkâ pò nebu*.

Bilježim i primjere: *kîniti* ‘kihnuti’, *svâj je podbô ispod očiju* ‘sav je podbuhao’, *mâjka jî je vîdla* ‘baka ih je vidjela’.

Suglasnik *f* u nekim primjerima zamijenjen suglasnikom *v*: *jèvtin*.

Nekoliko je primjera ispadanja suglasnika *v* iz suglasničkih skupova: *brîska*, *srbî* (‘svrbi’).

J se često ostvaruje kao protetski suglasnik: *dâla sam jîm pet jâjâ* ‘dala sam im pet jaja’, *jâ sam jî vîdijo* ‘ja sam ih vidio’, *rëci jîm da dôžu* ‘reci im da dođu’.

U nekim je suglasničkim skupovima glas *m* zamijenjen s *n*: *pântit* (*nîsam dôbro upântijo*), *sedandesët*, *kanžîja*.

Skup *mn*, u riječi *mnogo* i u izvedenicama, zbog disimilacije se zamjenjuje s *ml*: *mlôgo*, slična je situacija i u riječi ‘slamnjača’ koja u bereškom idiomu glasi *slâmļaća*.

Također ima primjera u kojima je glasovni skup *mn* zamijenjen s *vn*: *tâvno/tâvno*, *dûvna*.

Suglasnički skup *hv* zamijenjen je s *f*: *faļen* *Āsus*, *fâla* ‘hvala’, *fât* *drva*.

Suglasnik *d* otpada ispred *c*, *č*, *z*: *ocîpit* ‘odcijepiti’, *ocëpit* ‘odčepiti’.

Suglasnik *t* u skupu *tk* obično ispada: *kôgod* ‘netko’, *kô* ‘tko’, *nîko* ‘nitko’, ali se čuva u sredini riječi: *ôtkati*, *iščëtkati*.

Kod starijih se govornika glas *s* zamjenjuje s *c* u riječima: *çîgurno*, a skup *ps* s *c*: *côvat*.

Početni skup *pt* gubi *p* u riječima *tîca* i *tîčica* dok u slučaju skupa *pč* imamo primjere: *čëla* i izvedenice: *čëlar*, *čëlara*, *čëlariti* (‘baviti se pčelarstvom’).

Asimilacija po zvučnosti javlja se u primjerima: *tri prîgratka*, *îšo sam kot*

tète, z bratēm, ot pópē, ot pregáča, kao i primjeri poput: *gràcki* ‘gradski’, *lùcki* ‘ljudski’, *bràcki* ‘bratski’, dok se asimilacija po mjestu tvorbe javlja u primjerima: *ìžem š nóm, kad sam š nīm išo, š čovèkem se divānijo, vīšli*, ali ima i primjera: *s nēzinom/š nēzinom*.

Sibilarizacija se provodi u N mn. nekih imenica muškoga roda: *žáci, pròsjaci*, ali ne dosljedno: *škvārki* ‘čvarci’, *puvāńki* 1. ‘kokice kukuruza koja se nisu raspuknule’, 2. ‘prdeži’.

Sibilarizacija se također provodi i u A mn. imenica muškoga roda tipa: *opānce, orāse, ožāce, vālce, burāze, sandūce*, gdje se umjesto *k, g, h* izgovaraju *c, z, s*, očito prema N, D i L mn. Imenica *orah* u N jednine glasi *òras* tako da se glas *h* ne javlja ni u drugim padežima.

Jotacija se ne provodi u primjerima kao što su: *zècevi, pālcevi, stólcevi, kólcevi, Ižípcevi* (prezime).

U nekim riječima dolazi do metateze: *òndal(e), òvdal(e), òtkale, jerabìca*.

4. Morfologija

Imenice *e*-deklinacije imaju nastavak *-e* ne samo u G jd. nego i u D i L jd.: *daj to màme, pošāli to po sestřē, u kùce im samo báka ostāla, u škùle, drž to u rúkē*.

Neka muška imena koja u N jd. završavaju na *a*: *Tūna/Tūna, Māta/Māta, Matīja, Stīpa/Stīpa* i sl., kao i muška imena koja u nominativu jednine završavaju na *o*: *Mārko/Mārko* itd. u G, D i L jd. imaju, poput gore navedenih imenica, nastavak *-e*: *bījo sam kod Mārke, dāj to Tūnē jel Māte, òtiro sam Lūke traktor*.

L mn. imenica muškoga roda jednak je G mn. i ima stariji oblik sklonidbe: *u óbōra, u kočakévā, u opanákā/opānaka, na vòlova/na volóva, na ástāla, na kónā (kad sam išo na kónā), u/na penžeróvā/ pēnžera, u sokákā/u sokakéva, u zúbī, u lānaca, u lonácā, na lakátā*.

Pored starih oblika, u mlađih se govornika javljaju i novi: *u opāncima, na kòñima, u zubīma, u lāncima, u lóncima, na lāktovima*.

Imenice ‘prst’, ‘gost’, ‘nokat’ u L mn. imaju oblike: *prstī/prstīma (dobićeš po prstī/dobićeš po prstīma), noktīma/nokátā (šta ti je to na noktīma?, šta ti to na nokátā?), gostī/gostīma (jel ti bilo lipo u gostī?, kako je bilo u gostīma?),* a u G množine: *prstī/prstīju (ostaćeš bez prstī, ostaćeš bez prstīju/prstīju), gostī/gostīju (bili smo bez gostī, i vi ste ovog Božića bez gostīju?), noktīju/nokátā (ostaćeš bez noktīju, ostaćeš bez nokátā)*.

U oblicima ‘prstima’, ‘noktima’, ‘gostima’ rjeđe se, i to u mlađih govornika,

javlja naglasak u prvom slogu: *přstima, nõktima, gòstima*.

L mn. imenica ženskoga roda osim novijega oblika s nastavkom *-ama*, npr.: *na rukàma, u nogàma, u čaràpama, na kràvama, u jàsłama*, ima još uvijek učestaliji stariji oblik s nastavkom *-i*: *u rùki/u rùkī, na vrátī, u ústī*, odnosno s nastavkom *-a*: *na ženā, na kòla, u gājba, u čīžama, u pàpuča, u màrama, u dùna, u nīva, u jàsala*.

Noviji oblici lokativa množine: *na rukàma, u nogàma, u čaràpama* i sl. čuju se rijetko, i to u mlađih govornika, a i tad samo ako je imenica bez pridjeva. Kad god je uz imenicu pridjev, ona je uvijek u starijem obliku: *u žútī pàpuča, na mòji rùki, u brdònski màrama*.

Imenica 'ruka' ima zanimljivu sklonidbu u množini: *rùke, rùki/rùkī/rùkā, rukàma, rùke, rùke, na rùki/na rùkī/na rùkā/na rukàma, s rukàma*. Evo i nekoliko primjera u rečenici: *dòno ga je na rùki, imò je ništa crvèno po rùkā, to mu se raširilo po ciltī rùki, držiš u rùki, a pitaš dī je, drž to u rùkā kako bog zapovīda, ostàćeš bez rùki, drž to u rùki mīrno, pàzi ná to u rùkā*.

Neke imenice muškoga roda u G mn. imaju dulji oblik: *ožakévā, pojasévā, kočakévā, prstenóvā, čardakóvā*. Iza palatala uvijek dolazi nastavak *-eva*, što je i za očekivati, dok iza drugih suglasnika može doći jedan i/ili drugi nastavak: *stálkēva/stálkōva, čardakévā/čardakóvā, ožakévā/ožakóvā, cveterévā/cveteróvā, košarévā/košaróvā* ali samo *stolhákóvā, púćkōva, mòstova, krevetóvā, kīleróvā, glàseva, pútēva*.

Samo množinski oblik imaju imenice: *līstve, gàće, jàsle, klīšte, škàre, nàćve, gràbļe*, a samo singularni oblik: *mārva i stòka*.

Neke imenice nemaju množinski nego zbirni oblik: *kòren – koréne, sīme – siméne*.

Imenica 'srce' ima i zbirni oblik *sřcad*.

N jd. imenice 'kći' glasi *kćēr/ćēr*.

Imenice *dòda* 'pulover' i *šlòrika* (dio ženske nošnje, poput bluze) muškoga su roda te se, poput muških imena koja završavaju na *a*, sklanjaju kao imenice *e*-deklinacije: *ná tom šlòrike, skīni tog šlòriku, navúć onòg tvòjeg zelenog šlòriku*. Pridjevi i zamjenice koji stoje uz te imenice u muškom su rodu: *neš it u novom dódē, trāžim onòg nēzinog kavàstog dòdu*.

Zbirne imenice u D, L i I mn. imaju nastavak *-ima*, koji se u nekih može kratiti: *čēladimal/čēládām, sřcadimal/srcádmā, prsténimal/prsténma*, ali *tēla-dima, ždrībadima*.

V jd. imenica muškoga i srednjega roda ima nastavak *-u*: *vùku, mòmku, vrāgu, kòbcu, lòvcu, lužáku, čovèku* (uz *čòveče*).

Imenice 'oko' i 'uho' u N i A mn. imaju oblike: *òće* i *ùše* (množina: *òće, očīju*,

očīma, ðče, ðče, očīma, očīma; ũše, ušīju, ušīma, ũše, ũše, ušīma, ušīma).

Imenica ‘more’ ima oblik *môrje* sačuvan jedino u frazemu: *Idi u môrje mûtno.*

U psovkama: *Stvôra mu ðčinog, Jebêm ti mâjku ðčinu* i *Idi u ðčin/ũ očin* sačuvan je stari oblik imenice ‘otac’.

Nominativ množine imenice ‘kokoš’ glasi *kòkoše*, a sklonidba je u množini: *kòkoše, kokóšā, kokóšma, kòkoše, kòkoše, kokóšmā, kokóšmā.*

Nastavak mekih osnova *-em* uopćen je u instrumentalu jednine imenica muškoga i srednjega roda: *poklòpcem, kotòvem/kotlêm, ášovem, zlâtem, prstêm*, dok nastavak *-om* imaju imenica ženskoga roda: *košćôm, mašćôm, kâpom, prézlôm, noćôm.*

Instrumentali jednine imenica ‘sol’, ‘mast’, ‘kost’ glase: *soļôm, mašćôm, košćôm.*

U komparativu pridjeva na *či, ži, ši* i *ri* dolaze primjeri kao: *jâčji, bližji, tëžji, nižji, višji, gôrji, dùžji, mřžji* te oblici: *lâgļi, lipči, nižļi, višļi, mřžļi* (komparativ od ‘mrzak’).

Pridjev *priveļiki* dolazi samo u određenom obliku.

Razlika između određenog i neodređenog oblika pridjeva čuva se samo u nominativu jednine: *drvên/drvèni, zlátân/zlâtni, plâv/plâvi*. U ostalim je padežima pridjev uvijek u određenom obliku: *nòvog(a) auta, na zelènom(a) stólñaku, šogorovog traktóra/tràktora.*

Posvojni pridjevi na *-ov, -ev, -in, -jev, -ļev*, kao i u standardu, nemaju u N jd. nikada određeni oblik: *sèstrin stólñak, tétkēv stòlac*, ali se određeni oblik javlja u promjeni: *sèstrinog(a) stólñaka, tétkovog stólca* itd.

Primjer deklinacije pridjeva uz imenicu:

jednina			
N	<i>zelên (zelèni) čovèk/ástal</i>	<i>zelèna žèna/maràma</i>	<i>zelèno dīte/mīsto</i>
G	<i>zelènog čovèka/ástala</i>	<i>zelène ženê/maràme</i>	<i>zelènog ditèta/mīsta</i>
D	<i>zelènom(u) čovèku/ástalu</i>	<i>zelène ženê/maràme</i>	<i>zelènom ditètu/mīstu</i>
A	<i>zelènog(a) čovèka/ zelèni ástala</i>	<i>zelènu žènu/maràmu</i>	<i>zelèno dīte/mīsto</i>
V	<i>zelèni čovèku (čovèče)/ástalu</i>	<i>zelèna žèno/maràmo</i>	<i>zelèno dīte/mīsto</i>
L	<i>zelènom(u) čovèku/ástalu</i>	<i>zelène ženê/maràme</i>	<i>zelènom(u) ditètu/ mīstu</i>

I	<i>zelènim čovèkem/ástalem</i>	<i>zelènom ženôm/ maràmom</i>	<i>zelènim dîtètem/ mîstem</i>
množina			
N	<i>zelèni lûdi/miséci</i>	<i>zelène žènel/jàbuke</i>	<i>zelèna jùtra/klátna</i>
G	<i>zelèni lûdī/misécā (misécī)</i>	<i>zelèni žénā/jàbuka</i>	<i>zelèni jùtara/klátana</i>
D	<i>zelènim lûd(i)ma/ misécima</i>	<i>zelènim ženàma/ jàbukama</i>	<i>zelènim jùtrima/ klátnima</i>
A	<i>zelène lûde/miséce</i>	<i>zelène žènel/jàbuke</i>	<i>zelèna jùtra/klátna</i>
V	<i>zelèni lûdi/miséci</i>	<i>zelène žènel/jàbuke</i>	<i>zelèna jùtra/klátna</i>
L	<i>zelèni lûdi/miséci</i>	<i>zelèni jàbuka/žénā</i>	<i>zelèni jùtara/klátana</i>
	<i>zelènim lûd(i)ma/ misécima (novije)</i>	<i>zelènim jàbukama/ ženàma (novije)</i>	<i>zelènim jùtrima/ klátnima (novije)</i>
I	<i>zelènim lûd(i)ma/ misécima</i>	<i>zelènim ženàma/ jàbukama</i>	<i>zelènim jùtrima/ klátnima</i>

U deklinaciji pridjeva i zamjenica čuvaju se stariji oblici: *u cílè kùće, u nõve škùle, na tvòje stàre*.

Posvojni su pridjevi često zamijenjeni konstrukcijom *imenica + od*, pa se često umjesto 'tetkov traktor' čuje: *tràktor od tètka, to je od Marína Pàvlovoga tràktor, to je od nèga košùla* ('to je njegova košulja'), ali može i: *Marjìna poñávka, šògorovo mîsto*.

D i L jd. pridjeva imaju nastavak *-om*, odnosno *-em* nakon palatala: *šìròkom sokáku, santovàčkom àtaru, u zàdñem dvòru*.

Zamjenica 'ona' ima izjednačen G, A i L jd. koji glase: *nòj/joj (màkni se od nòj, tó sam od nòj døbila, nĩ joj ništa ostàlo)*. Skraćeni oblik zamjenice *ona* u A jd. uvijek glasi *ju*: *vìdijo sam ju, ja sam ju išcovala*.

Lične zamjenice dekliniraju se ovako:

jedinina					
N	<i>jâ</i>	<i>tí</i>	<i>ôn</i>	<i>ðna</i>	<i>onô</i>
G	<i>mène, mi</i>	<i>tèbe, ti</i>	<i>nèga, ga</i>	<i>nòj, joj</i>	<i>nèga, ga</i>
D	<i>mène, mi</i>	<i>tèbe, ti</i>	<i>nèm(u), mu</i>	<i>nòj, joj</i>	<i>nèm(u), mu</i>
A	<i>mène, mi</i>	<i>tèbe, ti</i>	<i>nèg(a), ga</i>	<i>nũ, ju</i>	<i>nèg(a), ga</i>
V	–	<i>tí</i>	–	–	–
L	<i>mène</i>	<i>tèbe</i>	<i>nèm(u)</i>	<i>nòj</i>	<i>nèm(u)</i>
I	<i>mnôm</i>	<i>tòbom</i>	<i>nĩm</i>	<i>nôm</i>	<i>nĩm</i>
množina					
N	<i>mî</i>	<i>vî</i>	<i>ðni</i>	<i>ðne</i>	<i>onâ</i>

G	<i>nās</i>	<i>vās</i>	<i>ńĩ</i>	<i>ńĩ</i>	<i>ńĩ</i>
D	<i>nāma, nam</i>	<i>vāma, vam</i>	<i>ńĩma, jim</i>	<i>ńĩma, jim</i>	<i>ńĩma, jim</i>
A	<i>nās</i>	<i>vās</i>	<i>ńē, je</i>	<i>ńē, je</i>	<i>ńē, je</i>
V	–	<i>vĩ</i>	–	–	–
L	<i>nāma</i>	<i>vāma</i>	<i>ńĩma</i>	<i>ńĩma</i>	<i>ńĩma</i>
I	<i>nāma</i>	<i>vāma</i>	<i>ńĩma</i>	<i>ńĩma</i>	<i>ńĩma</i>

Vidi se da skraćeni oblici poput *te, me* ovdje izostaju te se u rečenicama tipa: *staviću to na te, na me se zalijepilo* uvijek javlja dugi oblik zamjenice: *metniću to na tēbe, na mēne se zalipilo*. Skraćeni oblici A jd. zamjenica *ja* i *ti* ('*me*' i '*te*') uvijek glase *mi* i *ti*, što se vidi iz tablice, dok u istim primjerima dugi oblik glasi *mēne* i *tēbe*: *iću kad su mi zvali – zvali su mēne a ni tēbe, odgovóri štãgod kad su ti pitali – pitali su tēbe kãš dóc*.

Evo nekoliko primjera G, D i L jd. ličnih zamjenica *ja* i *ti* u rečenicama: *ti je od mēne, nēma mēne/mi dānas* 'nema mene/me danas', *dāj to mēne* 'daj to meni', *dāj mi, tēbe to dajem, ni ņoj* 'tebi to dajem, ne njoj', *pāta je kócala po mēne* 'buba je hodala po meni'.

Posvojna zamjenica 'njihov' upotrebljava se u obliku: *ńēv* (*to je ńēv kēr, nĩ nãš*), dok skraćeni oblik D mn. zamjenice 'oni' glasi *jim*, tj. javlja se *j* kao protetski suglasnik: *òdno sam jim jãbuka, nãvato sam jim bãbušaka*.

Posvojno povratna zamjenica rijetko se upotrebljava: *vāla sam ja u svòje kũće*, dok ju u većini slučajeva zamjenjuju posvojne: *ti si sad kod tvòje kući, ũzo je ńegòv šēšĩr i òčo* ('uzeo je svoj šešir i otišao').

Glagolskog priloga prošlog nema.

Infinitiv glagola 'ići' glasi: *ĩt/ĩti*.

Glagoli 'gledati', 'ići' i 'vidjeti' imaju u 1. l. jd. prezenta oblike: *vĩžem* (*vĩžeš, vĩže* itd.), *ĩžem, glēžem/glēđĩm*.

U glagolskom pridjevu radnom javljaju se oblici: *vĩđijo, dõbijo, zaborãvijo, pripravijo, ispravijo, namĩstijo, sĩjo, pĩjo* itd., kao i skraćeni oblici: *čò* 'čuo', *ĩšo, nãšo, izãšo, òčo/òšo* 'otišao', *òčli/òšli*.

Infinitiv glagola *ući* glasi: *unĩć(i)*.

Glagoli *voletĩ, molĩti, želetĩ* imaju u 1. l. jd. prezenta oblike: *vòļĩm, mòļĩm, želĩm* (u promjeni: *vòļĩš, vòļĩ, vòļimo* itd.).

Glagoli II. vrste u infinitivnoj osnovi imaju *-ni-* umjesto *-nu-*: *gũrniti, svãniti, izdãniti* 'izdahnuti', *omřzniti*.

Glagoli III. i IV. vrste u 3. l. mn. prezenta imaju nastavak *-u*: *držũ, nòsu, pròsu, mĩshu, častũ, mãstu, sidũ, přšću, žtvũ*... kao i glagoli *ići, vidjeti, gledati*: *ĩžũ, vĩžũ, glēžũ*.

1. l. jd. prezenta glagola ‘moći’ glasi *mòžem* (rjeđe *mògu*), a 3. l. mn. *mòžu*.

U glagola s osnovom na *k* u promjeni uglavnom dolazi do palatalizacije: *naviúčū, kad prisviúčū vankūše, dóce, tiúčū se u bírcuzu, kod Skêlčevi pečū koláče, síčū krūva*.

Česta je konstrukcija *za + infinitiv*: *to je za bácit, nije za opràvit se, ášōv za prikápat, vāngla za prāt*.

Za imperfekt i aorist nisam našla primjere kao ni za pluskvamperfekt.

Budućnost se izriče futurorom I. *ičū sūtra na kanāl, néčū dānas potpařivat, sūtra čū nacípat dr̄vā, oládiće ti se j̄llo*.

Futur I. uvijek se krati pa imamo primjere: *ičū, v̄idičū, znāčū, čūčū, r̄ečū, p̄ečū, m̄očū, gl̄eđaćū, písacū*.

Futur II.: *svrāti kad būdeš išla u s̄elo, íčeš kad būdeš napisala d̄omaći*.

Kondicional se također čuva: *mi bi d̄ošli kad bi vi t̄ili d̄óc po nās, kázala bi ti štāgod, ja bi t̄ila sūtra òstat k̄uvat, ne bi išla u s̄elo, ja bi tr̄ibo kr̄enit, on bi t̄ijo to sam don̄et, oni bi tr̄ibali zn̄at, vi bi m̄ogli prvo p̄itat*.

Glagolski pridjev trpni nekih glagola oblikom je jednak krnjem infinitivu: *ástāl je nam̄istit ‘namješten’, soba je raspr̄imita ‘raspremljena’, pap̄rika je osúšita ‘osušena’, sad je sp̄asit ‘spašen’, taj pap̄ir je zal̄ipit*. Kod nekih je glagola oblikom isti kao i u standardu: *gibānica je pečēna, jučē je zākopan, odnešēn je na gr̄oble, kak̄i si zābundan ko da je m̄inus dvādeset nāpoļu*.

Sažimanja su česta pa tako imamo:

- *ōš ‘hoćeš li’ (ōš it sa mmom?)*
- *nēš ‘nećeš’ (nēš više k̄afe, j̄al?)*
- *v̄iš ‘vidiš’ (v̄iš da je sad d̄obro)*
- *kūš ‘kamo ćeš’ (kūš it nāveče?)*
- *āj ‘hajde’ (āj, štā ti je to zāčas nap̄r̄avit)*.

Nepromjenjive riječi su bereškom se govoru u istoj uporabi kao i u standardnom jeziku.

U istraživanju su ovjereni sljedeći prilozi:

- prilozi koji označuju vrijeme: *ōnda/ōndak ‘tada’, sād, kād, n̄ekad, ūvik, n̄ikad, kādgod ‘katkad’, ‘ponekad’, òma ‘odmah’, vāzda(n) ‘uvijek’, ‘stalno’, sk̄oro, dānas, jučē, prīkuče, prīksutra, lánē ‘prošle godine’, prīklane ‘prije dvije godine’, zim̄ūs 1. ‘ove zime’, 2. ‘prošle zime’, lañské zim̄ē ‘prošle zime’, prīklañske zim̄ē ‘u zimu prije dvije godine’, litos/litoske 1. ‘ovo ljeto’, 2. ‘prošlo ljeto’, pr̄òlitos ‘ljetos’, jesēnas, t̄ojič/t̄ojičke ‘nedavno’, n̄ikopr̄vac ‘nedavno’, na vazdānicu ‘večer prije’, prīkonoć, na k̄onak ‘večer prije’,*

- prilozi koji označuju mjesto i kretanje: *óde* ‘ovdje’, *tùde* ‘tu’, *tàmo*, *vàmo* / *vâmo* ‘ovamo’, *dìgod* ‘negdje’, *nìgdi* 1. ‘negdje’, 2. ‘nigdje’, *lìvo*, *désno*, *gòre*, *dòle*, *ò(v)dal(e)* ‘odavde’, *òndal(e)* ‘odande’, *otkalégod* ‘od nekamo’, *òtkal(e)* 1. ‘odakle’, 2. ‘od koga’,
 - prilozi koji označuju način: *oberùčke* ‘s obje ruke’, *nàjero* ‘ukrivo’, *natraškê* / *natrškê* ‘unazad’, *nàopako* ‘obrnuto’, ‘krivom stranom van’, *nàpravo* ‘pravom stranom prema van’, *nàvazdan* ‘polako’, ‘spor’, *nègleduše* ‘ne gledajući’, *naklečêc* ‘klečeći’, *nagledêc* ‘gledajući’, *nažmurêc* ‘žmureći’, *natrčêc* ‘trčeći’, *naodêc* ‘hodajući’, *nasidêc* ‘sjedeći’, *nastojêc* ‘stojeći’, *nalezêc* ‘ležeći’, *nègleduše* ‘ne gledajući’, *nàobaška* ‘zasebno’,
 - prilozi koji označuju uzrok: *zàšto*, *záto*,
 - prilozi pridjevskoga postanka: *šokàčki se nosi*, *gràčki se priobláči*, *starovûrski su opràvili kuću*.
- Prijedlog *bez* u starih govornika često glasi: *brèz/prèz*.

5. Sintaksa

Prilog *kùd* rabi se u značenju ‘kamo’: *kùcete ít sùtra?*, *kùd si rêko da š ít?*

Prilog *ònda* znači i ‘onda’ i ‘tada’: *kad je dòšo ònda sam mu rêko štà ga slèduje*, *kad otížeš ònda ‘š vídít*.

Posvojni se pridjevi često zamjenjuju konstrukcijama s prijedlogom *od*: *to je poñávka od Marije Tùnine*, *to je bìcigli od mòje màme*.

Čestica *nêka* i *nêkate* upotrebljavaju se u značenju ‘nemoj’, ‘nemojte’: *ta nêka vikat toliko*, a riječce *dê/àjde* i *àjte/àjdete* u značenju ‘hajde’ i ‘hajte’: *dê kréni već jedámput*, *àjde zbogom*.

Čestica *jèl* koristi se u značenju ‘ili’: *dáj to Túnê jèl Màte*.

Upitna čestica *jàl* koristi se u značenju ‘zar ne’, ‘je li’: *ti si to vídijo, jàl?*

Prijedlog *s* dolazi uz instrumental sredstva: *trèsnijo ga je s motìkom*, no ne dosljedno: (*s*) *nóžem to odrìži*.

Kógod se koristi u značenju ‘netko’, *kòkad* u značenju ‘kao da’, ‘možda’: *kòkad sam čò da je kógòd došo*, *kòkad sam ja to već vídla*, *ne sícám se*, *nìko* u značenju ‘netko’ i ‘nitko’, a *nìšta* u značenju ‘nešto’ i ‘ništa’: *ìže nìko*, *nosi nìšta ‘ide netko, nosi nešto’, ta nìko ni dolàzijo*, *nìšta tu nêma za têbe*, *eto sve glèžem nìšta pa ne vížem šta je*.

Niječna čestica ‘ne’ odnosno ‘nije’ javlja se i u obliku *nî/nî*: *mène su zvàli a nî têbe*, *to Màrice daj*, *nî Màrte*, *tako je to bìlo, nî?*, *nêka zagřtat dòdu nî ládno nàpoļu*.

Zamjenica *štàgod / štògod* javlja se u značenju ‘nešto’ i ‘vrlo’: *daj mi štàgod da*

jīdem, tako štàgod ja još nisam čô, to je štògod lipo ‘to je vrlo lijepo’.

Prilog *òdviše* koristi se u značenju ‘vrlo’, ‘previše’, ‘jako’: *ta to je òdviše lipo/ līpo, dē sad òdviše víči*.

Izraz *štogòd mōž* koristi se radi pojačavanja značenja: *stisni rūku štogòd mōž jāko, víči štogòd mōž*.

U izricanju čuvstva često se na početku rečenice koriste uzvici *allàla te ijoj: ijoj òš ti to mòći?, al je lipo bilo, àla sam se nasekīro*.

Veze osnovnih brojeva s imenicama srednjega i muškoga roda zamijenjene su konstrukcijama zbirnih brojeva tipa: *čētvēro dicē, pēterō muškī*.

Prijedlog *od* rabi se i u primjerima kao: *òdbije se od zemlē, znāš ti od čegàgog drùgog divànit?*

U dativu često izostaje prijedlog: *īdi dōктору, īšo Bògu nà tužbu*.

U nekim slučajevima stariji, odnosno noviji oblik L mn. imenica muškoga roda tipa: *u opanákā, u opāncima* ima razlikovnu ulogu, npr. *pogàčice u čvāraka* naziv je jela i označava vrstu pogačica napravljenih od čvaraka, dok bi *pogàčice u čvārcima* označavale bilo kakve pogačice koje su upale u čvarke.

6. Leksik

U leksiku je vidljiv strani utjecaj kao što je slučaj i u drugim govorima na ovome području. Njemački je utjecaj vidljiv u riječima: *hòklica* ‘stolica bez naslona’, *šrāfciger* ‘odvijač’. Primjer je utjecaja mađarskoga jezika: *pāja* ‘igralište’. Turski utjecaj je, dakako, najveći i nalazimo ga u nizu riječi: *ádet* ‘običaj’, *bečár* ‘lola’, *belāj* ‘nevolja’, ‘problem’, *divân* 1. ‘govor’, 2. ‘druženje uz razgovor’, *jèndek* ‘jarak’, *jörgān* ‘poplun’, *jörgovan*, *kājiš* ‘remeni’, *kapīja* ‘ulazna vrata u dvorište’, *komsīja* ‘susjed’, *òžak* ‘dimnjak’, *pēnžer/pènžer* ‘prozor’.

Leskička je građa zanimljiva i zbog riječi koje su vezane uz svjetonazor: *àpoštol*, *Bršāncēvo/Brašāncēvo* ‘Tijelovo’, *Dòve* ‘blagdan Duhova’, *Sīsvete* ‘blagdan Svih svetih’, *bīskup*, *dūvna* ‘časna sestra’, *lemòjzija* ‘milodar crkvi’, *òštīja* ‘hostija’.

Riječ *rúčak* označava ‘doručak’, a *ūžina* označava ‘ručak’. Zastarjela je riječ *pàužina* označavala obrok između ručka i večere.

Imenice *stāri* i *stāra/mājka* odnosno *māma stāra* i *dāda stāri* označavaju djeda i baku s očeve strane za razliku od imenica *dīda* i *bāka* koji pak označavaju djeda i baku s majčine strane.

Zastarjela riječ za ‘oca’ je *dāda*.

Riječ *samadòv* danas nepoznatog značenja očuvala se u izrazu: *Samadòvu jedan!* – koji se upućivao osobi kojoj se htjelo reći da je iznimno glupa.

U frazemu: *Šta ōdaš ko nedobita duša?* očuvao se pridjev *nedobit*, danas nepoznatog značenja.

U direktnom obraćanju ili spominjanju starijih osoba neizostavne su odrednice (koje mogu, ali ne moraju, označavati srodstvo): *strīna, tēta, šōgor, dīda*, ili pak: *čà* u obraćanju jako staroj muškoj osobi, *bàc* u obraćanju muškoj osobi koja nije jako stara i *snàš* u obraćanju starijoj ženskoj osobi: *čà Mika, čà Tūna, čà Stīpa Čatalīnac, čà Iva Žīvčēv, snàš Jāna Bēgina, snàš Šāna Milankīna, snàš Ēva Šōkīna, bāc Mārko*.

Literatura

- ANIĆ, VLADIMIR 2007. *Rječnik hrvatskog jezika*. Zagreb: Europapress holding d.o.o – Novi Liber d.o.o.
- BARIĆ, EUGENIJA I DR. 1995. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- BELJANSKI, MILENKO 1976. *Bački Breg i njegovi žitelji*. Sombor.
- BROZOVIĆ, DALIBOR 2007. *Fonologija hrvatskog standardnog jezika*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- GORJANAC, ŽIVKO 2004. *Hrvatski govor sela Santova*. Baja: Eötvös József Főiskola Pedagógiai Fakultás.
- IVŠIĆ, STJEPAN 1913. Današnji posavski govor. *Rad JAZU* 196, 124–125(I.) i 197, 9–138 (III.)
- JOZIĆ, ŽELJKO 2004. Najstariji naglasni tip posavskog govora danas. *Rasprave instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 30, 73–83.
- KAPOVIĆ, MATE 2008a. O naglasku u staroštokavskom slavonskom dijalektu. *Croatica et Slavica Iadertina* IV, 115–147.
- KAPOVIĆ, MATE 2008b. Razvoj hrvatske akcentuacije. *Filologija* 51, 1–39.
- KOLENIĆ, LJILJANA 1997. Slavonski dijalekt. *Croatica* 45/46, 101–116.
- LISAC, JOSIP 2002. Slavonski dijalekt: između autohtonosti i utjecaja. *Slavonija: Neki aspekti socio-kulturnog i socio-demografskog razvoja* (www.hrcak.srce.hr), 5–14.
- LISAC, JOSIP 2003. *Hrvatska dijalektologija 1. Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- PETROVIĆ, BERNARDINA 2004. Leksičke osobitosti mjesnih govora slavonskoga dijalekta u vinkovačkome kraju. *Šokačka rič 1 : Zbornik radova znanstvenoga skupa Slavonski dijalekt s posebnim naglaskom na lokalnim govorima vinkovačkoga i županjskoga kraja održana u Vinkovcima 14. Studenoga 2003.* [ur. Anica Bilic]. Vinkovci: ZAKUD Vukovarsko-srijemske županije, 65–81.
- SEKEREŠ, STJEPAN 1980. Govor Hrvata u zapadnoj Bačkoj. *Zbornik za filologi-*

ju i lingvistiku XXIII/1. Novi Sad: Matica Srpska.

SEKULIĆ, ANTE 1990. *Bački Bunjevci i Šokci*. Zagreb: Školska knjiga

SEKULIĆ, ANTE 2005. *Rječnik govora bačkih Hrvata*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Katolički institut za kulturu, povijest i duhovnost “Ivan Antunović”.

Bereg-dialect Description

Summary

The paper describes phonologic, morphologic, syntactic and lexical features of the Old Štokavian Croatian idiom of Bereg village in Vojvodina (Serbia), based on the author’s research.

Ključne riječi: naglasak, staroštokavski, slavonski dijalekt, šokački, Bačka

Key words: phonologic, morphologic and lexical features, Old Štokavian idiom, ikavian